

نگاهی به زندگی و نوشته‌های هوشنگ مرادی کرمانی به بهانه سالروز تولدش

برای ما قصه بگو

عاطفه جعفری
روزنامه‌نگار

در نمایشگاه کتاب مسکو که ایران به‌عنوان میهمان ویژه انتخاب شد، یکی از نویسندگانی که از طرف ایران در این نمایشگاه حضور داشت، هوشنگ مرادی کرمانی بود. قرار بود ترجمه دو کتابش به زبان روسی در این نمایشگاه رونمایی شود. یاد می‌آید روزی که کتاب‌هایش رونمایی می‌شد، چند مخاطب روسی در مراسم رونمایی حضور داشتند و همان‌جا کتاب‌ها را دست گرفتند و شروع به خواندن کردند و به قول خودشان عاشق داستان شدند که اینقدر ساده نوشته شده و برای آنها هم این داستان قابل درک است. مرادی کرمانی سال‌هاست می‌نویسد و قلم می‌زند. به بهانه تولد ۷۷ سالگی‌اش به سراغ او و آثارش رفتیم تا ببینیم در این سال‌ها از چه چیزهایی در داستان‌هایش گفته و مخاطبانش دریافت‌شان از آثار او چه بوده است؛ و این است قصه کوتاهی از خلق قصه‌های مجید، آب انبار، نخل، لبخند انار، مریای شیرین، خمره، پلو خورش، ته‌خیار.

نویسنده‌ای که عاشق کودکان است

«من وارد ادبیات کودک نشدم، بلکه ادبیات کودک در من شکل گرفته است. قبل از نوشتن برای کودکان، برای رادیو متن می‌نوشتیم. یکی از نوشته‌هایم که خوب هم جواب داد و قرار بود ۱۳ روز طول بکشد، قصه‌های مجید بود که ۴ سال طول کشید. فکر می‌کنم بازتاب کودکی در من مانده است؛ من در کودکی مانده‌ام و هرچه بگذرد، کودکی از ذهنم نمی‌رود. هرکسی که کودکی‌اش را از دست بدهد، جانش را از دست می‌دهد و می‌میرد. هرگز سعی نمی‌کنم برای کودکان بنویسم، موقع نوشتن هم پایه واژگانی خوانندگان را در نظر نمی‌گیرم؛ هرچه دل‌تنگم می‌خواهد روی کاغذ می‌گذارم و می‌بینم بچه‌ها دورم جمع شده‌اند. من در نوشتن نه به پیام و نه به روانشناسی توجه نمی‌کنم. نوشتن برای من یک حادثه درونی است که یک مطلب که به ذهن آمده و تمام مواقع در ذهنم وجود دارد، در من درونی می‌شود و روی کاغذ می‌آید.» مرادی کرمانی که زبان انگلیسی خوانده و دوره دانشکده هنرهای دراماتیک را در دانشگاه تهران گذرانده، اما علاقه‌اش به نوشتن باعث شد با رادیو کرمان همکاری کند و از همان زمان هم نوشتن را شروع کرد و اولین داستانش به نام «کوچه ما خوشبخت‌ها» در مجله خوشه به سردبیری ادبی شاملو منتشر شد که حال‌وهوای طنزآلود داشت. در سال ۱۳۴۹ اولین کتاب داستان وی «معصومه» حاوی چند قصه متفاوت و کتاب دیگری به نام «من غزال ترسیده‌ای هستم» به چاپ رسیدند. در سال ۱۳۵۲ داستان قصه‌های مجید را خلق کرد؛ داستان پسر نوجوانی که همراه با «بی‌بی» پیرزن مهربان، زندگی می‌کند. همین قصه‌ها، جایزه مخصوص «کتاب برگزیده سال ۱۳۶۴» را نصیبش ساخت و برای همیشه مجید را در ذهن ما ماندگار کرد.

روایت کراس کری از استقبال آثار مرادی کرمانی در آمریکا

کارولین کراس کری، مترجم آمریکایی است که آثار نویسندگان ایرانی و بسیاری از آثار هوشنگ مرادی کرمانی را نیز به زبان انگلیسی ترجمه کرده است. البته آثار مرادی کرمانی تا به حال به چندین زبان ترجمه شده و در کشورهای مختلف این آثار وجود دارد. برای اینکه از ترجمه این آثار بدانیم، به سراغ کراس کری رفتیم تا نظرش را در مورد کتاب‌های مرادی کرمانی بپرسیم و او در مورد این نویسنده می‌گوید: «من از ۵ سال پیش با ترجمه کتاب «مریای شیرین»، «خمره» و «شما که غریبه نیستید» با هوشنگ مرادی کرمانی آشنا شدم و با آثارش انس گرفتم. بعد از آن کتاب «نخل» را ترجمه کردم و درحال حاضر هم مشغول ترجمه کتاب «قصه‌های مجید» هستم. داستان‌های او برگرفته از زندگی‌اش هستند و انسان را به جایی می‌برد که زندگی کرده و با بی‌بی اش بزرگ شده است.» کراس کری داستان «نخل» مرادی کرمانی را یکی از داستان‌های خوب او می‌داند و می‌گوید: «این کتاب از جمله کتاب‌های برجسته مرادی کرمانی است که در آن مفهوم‌های عمیقی را پیدا می‌کنیم و از لحاظ داستان‌گویی با حرکت خوب و شتابی مواجه می‌شویم. از جنبه سرگرمی نیز پر از شعرها و روایاتی است که در زبان عامیانه به کار می‌رود. مرادی کرمانی در تمام آثارش از مرزا عبور می‌کند و جهان به‌زودی با این نویسنده ایرانی بیشتر آشنا می‌شود.» این مترجم در مورد رساندن مفهوم آثار مرادی کرمانی به مخاطب خارجی می‌گوید: «در ترجمه کتاب تلاش کرده‌ام هرجایی که روایت عامیانه یا شعری به کار رفته، به‌صورت شعر ترجمه کنم. یک مترجم باید کتاب

نویسنده را به گونه‌ای ترجمه کند که علاوه بر متن کتاب، سبک نویسنده را نیز به مخاطب منتقل کند. من تلاش کردم در زمان ترجمه همه آثار مرادی کرمانی سبک و روش او در نوشتن را نیز حفظ و به مخاطب منتقل کنم. مثلاً در کتاب نخل شخصیتی به نام درویش وجود دارد که سعی می‌کند در قالب داستان تمام اتفاقاتی را که در طبیعت رخ می‌دهد، مانند رشد گل‌ها و گیاهان به مراد یاد بدهد و همچنین به او یادآوری کند که طبیعت پر از شعر است. در کتاب نخل نشان داده می‌شود که روستایی‌ها چگونه با طبیعت پیوند خورده‌اند و با آن زندگی می‌کنند. من همه اینها را در ترجمه لحاظ کردم تا مخاطب خارجی بتواند کاملاً کتاب را درک کند.» کراس کری معتقد است آثار مرادی کرمانی با اینکه برای نوجوانان نوشته شده‌اند، اما برای همه افراد جمله سالمندان نیز بسیار خواندنی هستند، زیرا زبانی عمیق و غنی دارند و اصلاً پیچیده نیستند و می‌گوید: «به‌نظرم کتاب‌های هوشنگ مرادی کرمانی برای کودکان و نوجوانان آمریکایی بسیار مناسب است. در سایت آموزش هشت کتاب از ترجمه‌های او برای خریداران موجود است؛ آثاری که من از فارسی به انگلیسی ترجمه کرده‌ام در این سایت وجود دارد و امیدوارم علاقه‌مندان به ایران از این کتاب استقبال کنند. می‌دانم در مدتی که این آثار در آمریکا ترجمه شده، مخاطب بسیاری داشته و بازخوردهایی هم داشته‌ام که کتاب‌ها را واقعا دوست داشته‌اند. به‌نظرم خوب است کودکان و نوجوانان آمریکایی از سن کم با فرهنگ و هنر خاورمیانه آشنا شوند و از طریق ادبیات اطلاعات درست و انسانی به کودکان و نوجوانان آمریکایی درباره کشور ایران، کتاب‌های ایرانی و مردم ایران داده شود.»

اقتباس از آثار هوشنگ مرادی کرمانی

آثار هوشنگ مرادی کرمانی بیشتر از نویسندگان هم‌رده خودش اقتباس شده است و نکته دیگر در مورد او این است که شاید او تنها نویسنده ایرانی باشد که آثار سینمایی (یا تلویزیونی) اقتباس شده از داستان‌هایش بیشتر به‌خاطر جنبه‌های متفاوت، آثاری قابل تأمل و شخص از کار درآمده‌اند. اولین اقتباس از داستان‌های او که بسیار هم برای مخاطبان ایرانی ماندگار شد کیومرث پورا احمد با قصه‌های مجید انجام داد. کیومرث پورا احمد که دوستی دیرینه‌ای با مرادی کرمانی دارد، در مورد او می‌گوید: «قصه‌های مجید مرادی کرمانی نقطه‌عطفی در کارهای او و زندگی هنری‌اش است که به نقطه‌عطف در کارهای من هم تبدیل می‌شود. من همین دلیل حس خیلی خوبی نسبت به آن دارم. یک جور احساس نزدیکی می‌کنم. یک جوری به قول خودش مادوقلوی همدگر هستیم؛ خیلی جاها به من می‌گویند آقای کرمانی خیلی جاها به کرمانی می‌گویند آقای پورا احمد و ما را با هم اشتباه می‌گیرند و یک جوری توأم شدیم در «قصه‌های مجید». البته با دوستان نویسنده دیگری هم کار کرده‌ام و قصه‌هایشان را فیلم کرده‌ام، ولی مرادی کرمانی خیلی در این زمینه سه‌صدا دارد، خیلی واقع‌بین است و این به دلیل شناختش از سینما است. می‌داند که سینما یک مادیوم دیگر است، یک زبان دیگر است، یک مقوله دیگر است و ادبیات یک مقوله دیگر و خوشبختانه چون موفقیت‌های زیادی پیدا کرده و اعتمادبه‌نفس دارد نگران نیست. اگر یک قصه‌اش هم تبدیل بشود به یک فیلم بد، ضربه‌ای به او وارد نمی‌شود، چون او جایش محفوظ است پشت و پرتین کتاب‌فروشی‌ها و در دل افراد کتابخوان. آن فیلم‌هایی هم که ساخته می‌شود، اگر خوب باشند جای خودشان را دارند. من هیچ‌وقت ندیده‌ام و نشنیده‌ام که گلایه کند، نشنیده‌ام یا نخوانده‌ام که نق بزند و بگوید فلانی قصه‌ام را خراب کرد. چون مقوله قصه و فیلم به شهرت یک کتاب کمک می‌کنند، یا برعکس، ولی جای یکدیگر را نمی‌گیرند، جای یکدیگر را تنگ نمی‌کنند. حتی راجع به فیلمی که خیلی بد بود و من با او صحبت کردم، مرادی کرمانی هرگز نکته منفی‌ای نگفت. فقط راجع به شرایط ساخته شدن فیلم یک مقدار توضیح داد. آن دوره‌ای که فیلمنامه‌های قصه‌های مجید را می‌نوشتیم گاهی می‌شد شب و نیمه‌شب دوق‌زده می‌شدم از چیزی که در قصه‌ای بود و زنگ می‌زد به او و می‌گفتیم این جوری کنیم، این تغییر را بدهیم، این کار را بکنیم و... او همیشه با روی باز استقبال می‌کرد. هیچ‌وقت احساس نکردم از تغییراتی که مثلاً در مورد شرم انجام دادیم، ناراحت بشود. یک ممدعلی طالبی سه فیلم چکمه، نیک‌تاک و کیسه برنج را براساس داستان‌هایی از مرادی کرمانی ساخت که با توجه به ساختار واقع‌گرایانه‌شان، توجه جامع بین‌المللی را به‌سوی این فیلمساز جلب کرد، تا آنجا که فیلم کیسه برنج با سرمایه مشترک ایران و ژاپن ساخته شد. طالبی به‌تازگی فیلم مثل ماه شب چهارده را براساس داستان‌هایی با همین نام‌ها از هوشنگ مرادی کرمانی ساخته و همچنین یک مجموعه تلویزیونی ۱۱ قسمتی از روی آثار هوشنگ مرادی کرمانی ساخته است که این آثار هنوز به نمایش درنیامده‌اند. اقتباس از دوش مهرجویی از «همان مامان» در سال ۱۳۸۹، فصل تازه‌ای را در روند اقتباس‌های سینمایی از روی آثار مرادی کرمانی باز کرد. این فیلم گرچه متعلق به سینمای کودک نبود، ولی به‌وضوح در نمایش شخصیت‌های فقیر معصومش، فضای خاص توأمان کودکانه، تلخ و طنزآمیز آثار کرمانی را بازتاب می‌داد. این فیلم هم توانست نظر قاطبه منتقدان و انبوه تماشاگران را به‌سوی خود جلب کند.

استفاده اثریش از کتاب خمره به‌عنوان کتاب کمک‌درسی

افشین شحنتبار، مدیر انتشارات شمع و مه است که از سال ۲۰۰۹، ناشر و مترجم آثار مرادی کرمانی به زبان‌های مختلف از جمله انگلیسی، چینی، فرانسه، آلمانی و صربی است. او در مورد آثار این نویسنده می‌گوید: «سبک نوشتاری او هم بسیار ساده و روان است و به راحتی به زبان‌های دیگر برگردانده می‌شود. خوب همه اینها در کنار هم موجب مقبولیت جهانی مرادی کرمانی شده است، درحالی‌که سبک نوشتاری بسیاری از نویسندگان ایرانی چنین ویژگی‌ای را ندارد. در واقع می‌توان گفت ساختار زبان فارسی با زبان‌هایی که ریشه لاتین دارند، بسیار متفاوت است.» او از سفرهایی که با هوشنگ مرادی کرمانی رفته است، یاد می‌کند و می‌گوید: «افتخار این را داشتم که با این نویسنده به ۹ کشور دنیا سفر کنم و در برنامه‌های دانشگاه‌های مختلف همچون دانشگاه چین، روسیه، هند، آلمان و انگلستان آثار ترجمه‌شده او را معرفی کنیم. در برنامه دانشگاه لندن سال ۲۰۱۶ و یک سال بعد، در دانشگاه کمبریج انگلیس، ترجمه انگلیسی کتاب «شما که غریبه نیستید» (نوشته‌شده در سال ۱۳۸۴) را به‌عنوان بهترین کتاب برای افرادی که دچار افسردگی و سردرگمی هستند، معرفی کردند. این کتاب اتوبیوگرافی هوشنگ مرادی کرمانی با زبانی خاطره‌وار است. پسر بچه‌ای که در روستا از ابتدایی‌ترین شرایط رفاهی برخوردار نیست، اما به نویسنده‌ای جهانی تبدیل می‌شود. این راه‌ها باید بگیریم که حدود ۱۰ سال است آموزش و پرورش کشورهای آتریش و هلند، کتاب خمره (نوشته‌شده در سال ۱۳۶۸ خورشیدی) را به‌عنوان کتاب کمک‌درسی به دانش‌آموزان سفارش می‌کنند. برای بچه‌های

کشورهای همسایه‌میزبان قصه‌های مجید

قصه‌های مجید مرادی کرمانی از آن کتاب‌هایی است که بسیار خاطره‌انگیز و دوست‌داشتنی است. البته این کتاب نه تنها برای ما که در ایران زندگی می‌کنیم خاطره‌انگیز است، بلکه به‌همراه فیلمش، در کشورهای همسایه مثل افغانستان، پاکستان و تاجیکستان هم منتشر و پخش شده و مورد استقبال هم قرار گرفته است. «اجمل عازم» که زمانی رئیس اتحادیه ناشران و کتابفروشان افغانستان بود و خودش هم از دست‌آوران مرادی کرمانی است، در مورد آثار این نویسنده در افغانستان می‌گوید: «فکر می‌کنم دهه ۷۰ بود که کتاب‌های این نویسنده را در سفری به ایران دیدم و با آثارش آشنا شدم، تصمیم گرفتم کتاب‌هایش را به افغانستان ببرم. چند جلد از کتاب‌هایش را خریداری کردم و با خودم بردم و در چند کتابفروشی کابل و هرات گذاشتم و در نهایت استقبال خوب بود و حتی در دانشگاه‌های ما که ادبیات تدریس می‌شود، چندباری خواستند این نویسنده را دعوت کنند، اما خب تا الآن این اتفاق نیفتاده است.»

شهر وین بسیار عجیب است که چطور در روستایی همه مسائل آب آشامیدنی روستا به خمره آب آن برمی‌گردد. آنها در یک تور کتابخوانی می‌پرسیدند مگر در این روستا شیر آب ننوده است. یعنی این کتاب تا این حد برای آنها نامأنوس بوده، اما بازم داستان را با علاقه زیاد می‌خواندند و بخش به بخش برای هم تعریف می‌کردند.» در ویلتنام از کتاب مریای شیرین مرادی کرمانی بسیار استقبال شده است. در ترکیه هم این کتاب شناخته‌شده و محبوب است. این کتاب به زبان‌های صربی، چینی و فرانسه ترجمه شده است. کتاب «شما که غریبه نیستید» هم به زبان فرانسه چاپ شده که بسیار موفق بوده و کاندیدای جایزه «افسای سی‌ای پی» در این کشور شده است؛ جایزه‌ای که برای آثار ترجمه‌شده از زبان‌های مختلف به فرانسه است. همچنین کتاب «بچه‌های قالبیاف‌خانه» هم به زبان فرانسوی ترجمه شده و کتاب بسیار مطرحی است؛ کتابی که مرادی کرمانی در آغاز راه شهرت خود، آن را منتشر کرد و در سال ۱۳۵۹ خورشیدی، برگزیده شورای جهانی کودک و کاندیدای جایزه جهانی «هانس کریستین آندرسن» شد. نظر بسیاری از نقادان بزرگ دنیا این است که نوشته‌های مرادی کرمانی خودش است و آنها را آرایش نمی‌کند و تغییر نمی‌دهد. یعنی آنچه را وجود دارد روی کاغذ می‌آورد، بنابراین به راحتی به دل مخاطب می‌نشیند. حالا به هر زبانی که باشد و در هر فرهنگی، از طرفی تلاش‌های خانم نوش آفرین انصاری، دبیر شورای کتاب کودک ایران هم در سه‌دهه گذشته موجب شد آثار مرادی کرمانی در خارج از کشور جا بیفتد و شروعی باشد برای معرفی او در بازارهای جهانی کتاب.

او به سبک آثار این نویسنده اشاره می‌کند و می‌گوید: «یکی از ویژگی‌های آثار مرادی کرمانی، ساده و روان بودن نوشته‌هایش است. همین روی مخاطب بسیار تأثیر می‌گذارد و او را با داستان‌هایش همراه می‌کند. یک نکته دیگر در مورد آثار او این است که چون لحن داستان‌هایش صمیمی است، دقیقاً مخاطب انگار خودش را می‌بیند.» عازم در مورد اینکه آیا به‌جز قصه‌های مجید بقیه کتاب‌های این نویسنده مورد استقبال قرار می‌گیرد، می‌گوید: «بقیه کتاب‌های آقای مرادی کرمانی هم مورد استقبال است، مثل همین کتاب «شما که غریبه نیستید» و «خمره» بسیار مورد اقبال قرار گرفته است. به گفته کتابفروشان افغانستان، تقریباً هرماه مخاطبانی هستند که برای خرید کتاب‌های این نویسنده می‌آیند. حتی ما کسانی را داریم که از پاکستان می‌آیند و می‌خواهند کتاب‌های این نویسنده را خریداری کنند.»